

Ing. Vladimír Šilhan, CSc., MSc.

Změna globální strategické rovnováhy: Stav a trendy vývoje vojenské síly vybraných zemí

Vojenské rozhledy, 2013, roč. 22 (54), č. 1, s. 6–28, ISSN 1210-3292

The Change In Global Strategic Balance: Current Status and Trends in Military Power of Selected Countries

Abstrakt:

Cílem článku je poskytnout porovnání vybraných charakteristik, jimiž je podmíněna vojenská síla, a to mezi jednotlivými zeměmi EU, mezi EU jako celkem a USA, a srovnání největších světových vojenských mocností. Současné změny ukazují, že se vzrůstem ekonomické síly se těžiště vojenské síly přesouvá na východ. Vzhledem k rozdílům mezi jednotlivými zdroji informací bylo použito a porovnáno více informačních zdrojů. Zvláště obtížné bylo získávat data ze zemí, jež se izolují, a proto byly výsledky někdy jen odhadovány. Studie také poskytuje informace o největších světových vývozcích a dovozcích vojenské techniky, jakož i zhodnocení budoucích trendů.

Abstract:

The aim of this article is to provide comparison of the main indicators of military power among the individual EU countries, between the EU in total and the U.S., and the comparison of the world's biggest military powers. Current evolvement of changes in military power indicates the shift of the centre of gravity aiming prevalingly eastward towards raising and growing economical powers. Due to the differences of various input data, multiple information sources used for comparison are significantly different. In addition, it is difficult to get them for some isolated countries, the results of which are sometimes only estimated. The study also includes information on the main importers and exporters of the military equipment, as well as the estimation of future trends.

Klíčová slova:

Globální strategická rovnováha, vojenská síla, srovnání vojenských mocností, vývozci a dovozci vojenské techniky, budoucí trendy, EDA, SIPRI, CIA World Factbook, IISS, GFP.

Key words:

Global strategic balance, military power, comparison of military powers, importers and exporters of the military equipment, future trends, EDA, SIPRI, CIA World Factbook, IISS, GFP.

*Vojenská síla vyhrává bitvy, ale války vyhrává síla duchovní.
Gen. G. C. Marshall*

Úvod

Hlavní současnou tendencí ve změnách dříve relativně ustálené rovnováhy sil ve světě je přechod od bipolárního k vícepolárnímu rozložení hlavních velmocenských subjektů a potažmo posun těžiště vojensky nejsilnějších zemí světa směrem na východ. Tomu nasvědčuje i rostoucí pozornost hlavním rostoucím asijským ekonomikám ze strany USA. Předpokládá se totiž, že v letošním roce Asie poprvé v historii předstihne ve vojenských výdajích Evropu.

Obranyschopnost a s ní související vojenská síla jednotlivých zemí prochází postupným vývojem, který nabývá v souvislosti s pokračující hospodářskou krizí na rostoucí dynamice. Na jedné straně dochází u některých zemí i celých regionů a koalic k poklesu vojenských výdajů a na druhé straně se zdá být potřeba udržitelnosti vojenských schopností i do neisté turbulentní doby globálních změn a hrozeb nadále velmi důležitá, či spíše důležitější, než se nám mohlo zdát v době krátce po našem vojensko-politickém zakotvení v rámci NATO a EU.

Vojenská síla je určována složkou koncepční, fyzickou a morální, k nimž se ještě někdy přiřazuje také složka psychologická. Současně je třeba poznamenat, že vedle počtů osob, množství a úrovně vojenské techniky, jakož i výdajů na zbrojení, které ve značné míře determinují též úroveň modernizace a připravenosti ozbrojených sil, jsou důležité i další faktory, předurčující komplexní připravenost ozbrojených sil. K nim patří zejména kvalitativní míra vycvičenosti, morální úroveň připravenosti na plnění operačních úkolů, a také koncepční a doktrinální vybavenost. Důležitost koncepční a teoretické připravenosti se odráží i v názorech jednoho z amerických velitelů z období druhé světové války gen. Marshalla, který v roce 1947 vyhlásil ve funkci státního tajemníka tzv. Marshallův plán, viz citát pod titulem článku. Cílem tohoto článku nebylo při vědomí, že je úroveň připravenosti sil obtížně měřitelná, porovnání všech důležitých faktorů, které se navzájem prolínají a k nimž by muselo být navíc doplněno i zhodnocení úrovně logistické podpory a schopnosti působit v různých podmínkách. Spíše se jedná o porovnání vybraných charakteristik, podmiňujících rozvoj vojenských schopností vybraných zemí, a také o porovnání hodnocení vojensky nejsilnějších zemí světa.

K významnějším změnám vojenské síly jednotlivých zemí dochází postupně. Jedná se o velmi nákladné a dlouhodobější procesy, jejichž sledováním se zabývá řada různých subjektů. Jejich výsledky se často i dosti významně liší, informace jsou k dispozici se zpožděním, a navíc jsou pro některé informačně uzavřené země obtížně získatelné nebo jen odhadované. Pro účely této analýzy byly jako hlavní zdroje informací použity údaje Evropské obranné agentury (EDA), SIPRI (Stockholm International Peace Institute), CIA World Factbook (dále pro zjednodušení uváděný jako CIA), IISS (International Institute for Security Studies) a údaje na portálu GlobalFirepower (GFP).

Porovnání zemí EU

Nejprve velmi krátký historický exkurz: Evropská unie pokračuje ve druhém desetiletí společné obranné a bezpečnostní politiky (SBOP), za jejíž počátek se považuje rok

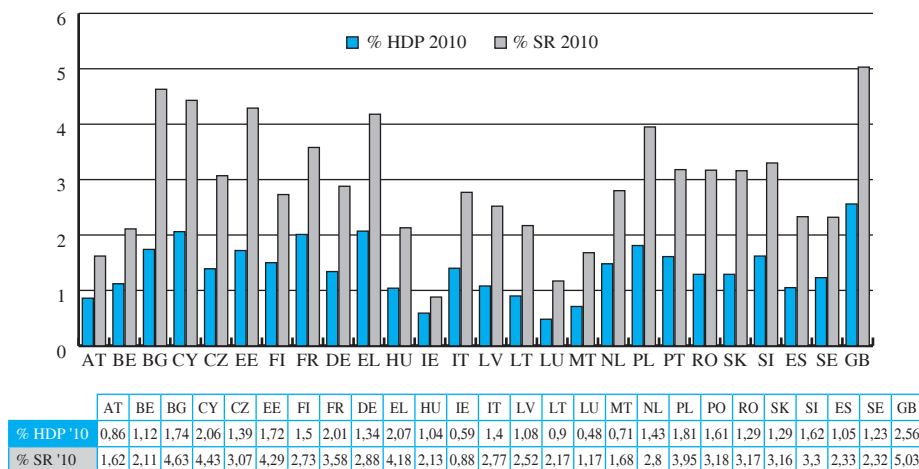
1999, [1] a to v návaznosti na vznik společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP) na základě Maastrichtské smlouvy v roce 1993. Do té doby byly otázky společné obranné a bezpečnostní politiky řešeny v rámci Západoevropské unie (ZEU), která se u většiny možných scénářů takzvaných petersberských úkolů opírala o předpokládané využití sil a prostředků NATO. V rámci ZEU existovaly čtyři různé kategorie členství – řádné členství (full membership) se týkalo jen zemí, které byly členy EU a plně se podílely na rozhodovacích procesech, přidruženými členy byly ty země, které sice nebyly v EU, ale byly v NATO, a které díky tomu mohly být například zastoupeny i ve vojenském štábu ZEU. Další kategorie tvořili přidružení členové a pozorovatelé. Tam patřilo například Dánsko, které ač bylo členem EU, se vzhledem k výsledkům maastrichtského referenda z října 1992 na činnosti ZEU nepodílelo. To platí obdobně i v současné době, kdy byla ujednání, umožňující Dánsku tzv. „opt-out“ pro otázky obrany převedena i do ustanovení Lisabonské smlouvy. V praxi to znamená, že se Dánsko neúčastní vojenských operací EU a není ani členským státem Evropské obranné agentury, která každoročně koncem roku publikuje údaje o obranných charakteristikách svých členských států za předchozí rok. [2] K roli Dánska je však vhodné podotknout, že svými silami a prostředky významně přispívá do civilních operací EU. V dané souvislosti je třeba upozornit na zjednodušení, že pokud bude popisována situace zemí EU, bude míněna situace zemí EDA, tj. všech zemí EU mimo Dánska.

Důležitou srovnávací charakteristikou, která vypovídá zejména o tom, jaký význam je dáván výdajům na obranu v jednotlivých zemích, je podíl na hrubém domácím produktu (HDP) a na státním rozpočtu (SR) té které země. Obě tyto srovnávací charakteristiky jsou pro jednotlivé země znázorněny na obr. 1. Kódy zemí jsou uváděny podle *ISO 3166* (viz přehled str. 28). Z uvedených údajů je patrné, že s výjimkou Velké Británie, Řecka, Kypru a Francie žádná ze zemí nedosahuje hranice 2 %, stanovené jako závazek členských zemí NATO.

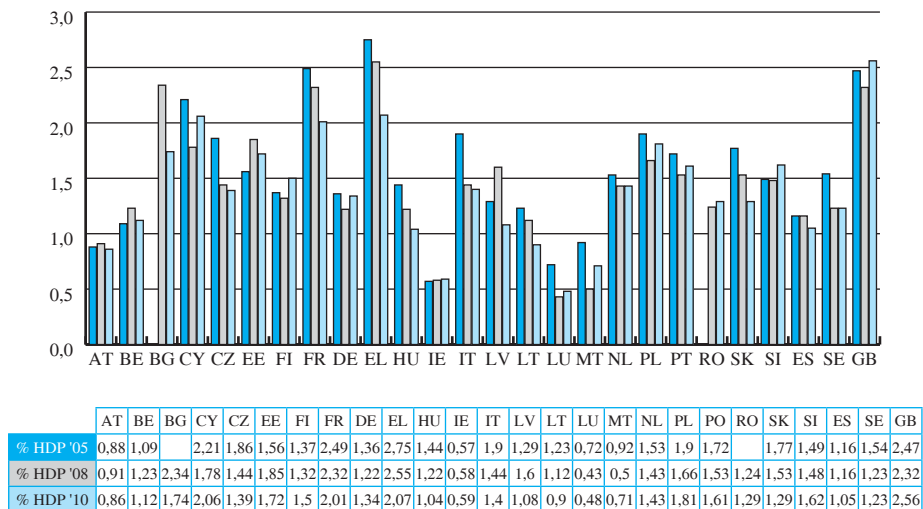
K uváděným údajům je důležité poznamenat, že jsou většinou vztaženy jen k roku 2010, pro který byly prozatím zveřejněny nejnověji. Jelikož uváděné charakteristiky logicky z roku na rok kolísají, je třeba brát k tomuto faktu při vyvozování závěrů zřetel. Změna proti předešlým létům může totiž někdy znamenat pokračování nebo změnu v předchozím trendu, ale jindy zase pouhý výkyv od normálu nebo pokračujícího trendu.

Z dalšího obrázku (č. 2) je možné vysledovat vývoj podílu výdajů na obranu na hrubém domácím produktu v období let 2005-2010. Aby nebyl diagram příliš přehlcený, byly vybrány jen roky 2005, 2008 a 2010 a i z toho je možné pozorovat vývoj výdajů jednotlivých zemí. Zatímco zřetelnější nárůst je patrný jen v případě Estonska, Finska a Slovinska, u ostatních zemí docházelo buď ke stagnaci, nebo ještě v daleko větší míře ke snížení obranných výdajů vůči HDP. Nejvyšší pokles je patrný u Bulharska (rok 2005 ještě uveden není) České republiky, Francie, Řecka, Maďarska, Itálie, Litvy, Lotyšska, Lucemburska, Malty, Slovenska a Švédska.

Údaje charakterizující úroveň jednotlivých zemí EU z hlediska budování svých ozbrojených sil v absolutních hodnotách ukazují, aniž by to bylo díky velkým rozdílům v počtu obyvatel i ekonomické síle překvapivé, jejich značnou diverzifikaci. Jak je vidět z obr. 3 (str. 10), tak pět největších zemí EU vydává na obranu více než tři čtvrtiny celkových výdajů, které činily v roce 2010 celkem 193,54 mld. euro. Souhrnný podíl deseti zemí, jejichž jednotlivé přínosy na celkových výdajích jsou vyšší než 2 %

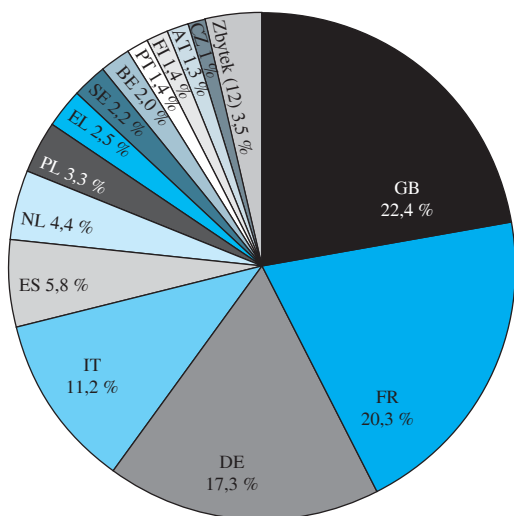
Obr. 1: Procentuální podíl výdajů na národních HDP a státních rozpočtech (SR) v roce 2010 [2]

Obr. 2: Vývoj procentuálních podílů výdajů na národních HDP v letech 2005, 2008 a 2010 [2]

(v pořadí Velká Británie, Francie, Německo, Itálie, Španělsko, Nizozemsko, Polsko, Řecko, Švédsko a Belgie) činí více než 91 %. O velkých rozdílech v rámci zemí EU navíc svědčí to, že na druhé straně činí souhrnný podíl 12 zemí s nejnižším podílem na celkových výdajích jen 3,55 %.

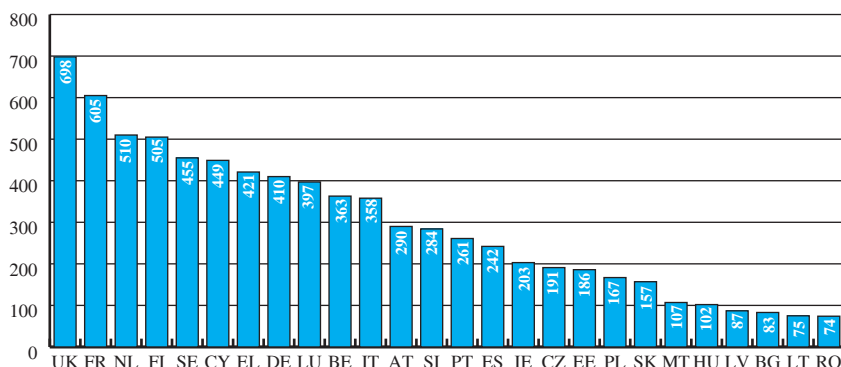
Zajímavým ukazatelem jsou také hodnoty po přepočtu na jednoho obyvatele, podle nichž lze podle obr. 4 na str. 10 poněkud lépe porovnávat význam, přisuzovaný financování obrany bez ohledu na velikost jednotlivých zemí. Zatímco v absolutní hodnotě figuruje Česká republika na 14. místě (viz obr. 5), v přepočtu na jednoho obyvatele je na 17. místě s hodnotou výdajů ve výši 191 euro, přičemž průměrná hodnota v rámci EU činí více než dvojnásobek, a sice 390 euro. Stejně jako v absolutních hodnotách,

Obr. 3: Procentuální podíl na celkových vojenských výdajích [2]

i v tomto směru jsou na prvních místech Velká Británie a Francie, což podtrhuje dominanci jejich ozbrojených sil v evropském regionu. Zatímco Německo figuruje v absolutní hodnotě výdajů hned za nimi na třetím místě, v přepočtu na jednoho obyvatele věnuje výdajům na obranu více než Německo ještě Nizozemsko, Finsko, Švédsko, Kypr a Řecko. Nejméně pak Rumunsko, Litva, Bulharsko a Lotyšsko.

Při porovnání počtu vojáků, který je uveden na obr. 7 (str. 13), však seznáme, že země s nejnižšími výdaji na hlavu nepatří k těm s nejnižšími počty. To lze vysvětlit

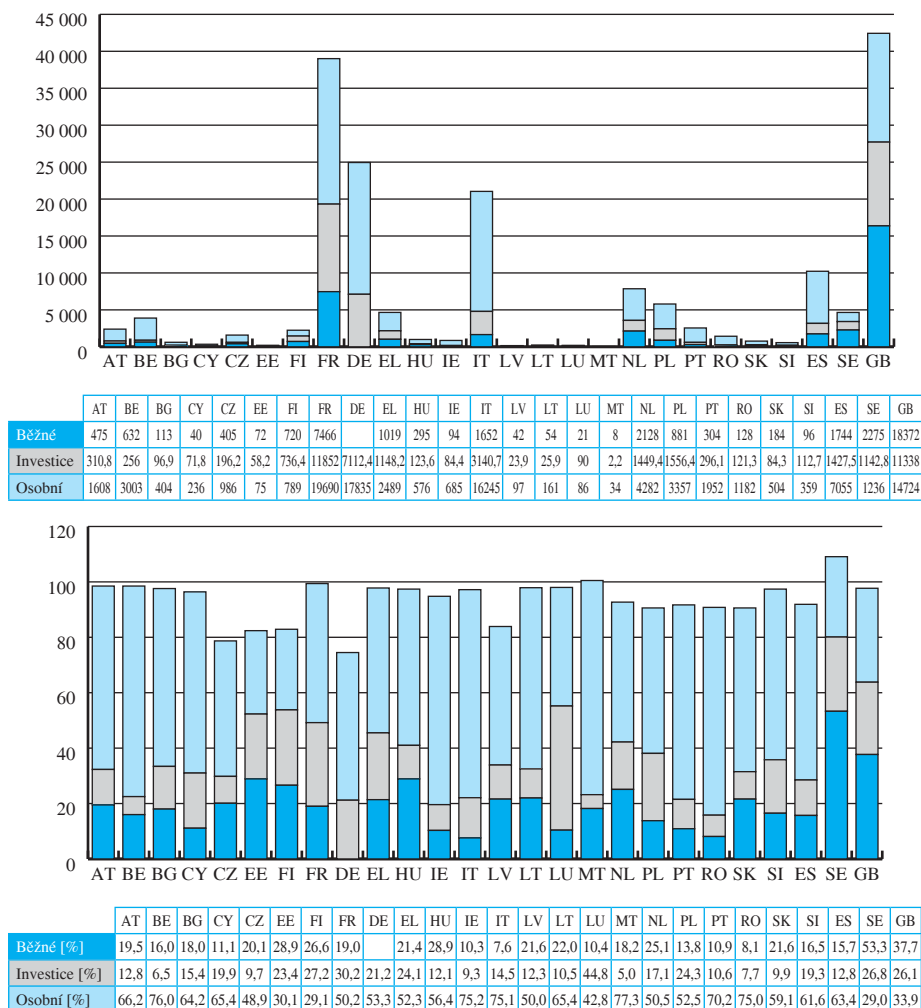

Obr. 4: Objem vojenských výdajů na hlavu v eurech [2]

mezi jiným přetrvávajícími výraznými rozdíly v životní úrovni a kupní síle mezi jednotlivými členskými státy EU, a proto lze za důležitější ukazatel považovat podíl obranných výdajů na HDP nebo státním rozpočtu a tento graf spíše jako doplňkovou informaci.

Jelikož je velmi důležitou a zajímavou informací jak absolutní hodnota, tak i struktura vojenských výdajů jednotlivých zemí, je na obr. 5 (str. 11) uvedena jak v absolutních, tak i relativních hodnotách, které ukazují na proporce mezi obligatorními osobními výdaji, výdaji na investice a na materiály pro běžnou spotřebu a údržbu materiálu a techniky.

Zajímavé srovnání poskytují zejména relativní proporce. V případě Švédska dává součet jednotlivých druhů výdajů hodnotu vyšší než 100 %, což zpochybňuje zejména ve zdroji [2] uvedený objem běžných výdajů ve výši 53,3 %, což je asi dvakrát více než u dalších zemí s nadstandardně vysokými údaji. V případě Německa zase nebyly bohužel poskytnuty údaje o výši běžných výdajů. V případě ČR, Estonska, Finska a Lotyšska je naopak součet všech složek výdajů jen kolem 80 %.

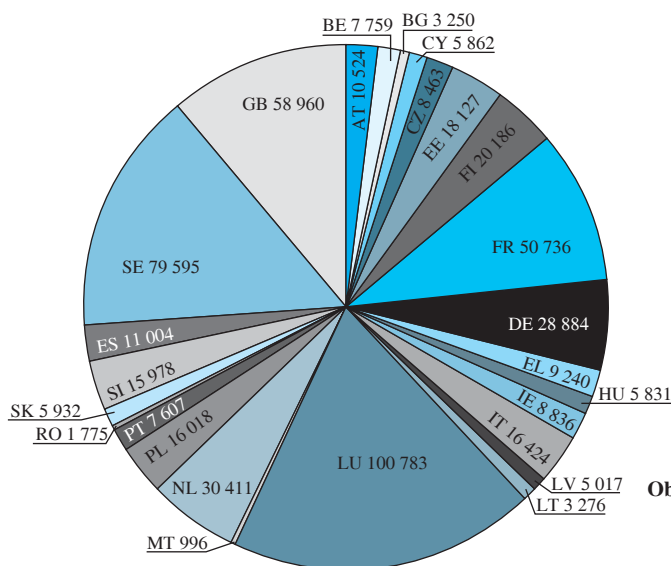

Obr. 5: Struktura vojenských výdajů v zemích EDA v absolutních hodnotách (horní část obrázku) v mil. EUR a jejich procentuální proporce (spodní část obrázku) [2]

Nejvyšší podíl osobních výdajů na celkovém rozpočtu udává Malta, Belgie, Irsko a Rumunsko (kolem 75 %), nejnižší naopak Švédsko, Finsko a Estonsko (jen kolem 30 %). Průměrná hodnota je přitom **56,7 %** a ČR vykazuje výdaje ve výši 48,9 %. Na běžné výdaje, u nichž je průměrná výše **19,3 %**, vynakládá nejvyšší procentuální podíl Velká Británie (37,7 %) a podle poskytnutých údajů ještě více Švédsko (53,3 %), což ale může být pravděpodobně chybný údaj, neboť jak již bylo uvedeno, součet všech tří výdajových položek činí v tomto případě více než 100 %. Nejnižší míru běžných výdajů naopak vykazuje Itálie, Rumunsko, Irsko, Portugalsko, Lucembursko a Kypr (7,5-11 %). Německo údaje o běžných výdajích neposkytlo. U investic, kde činí průměrná hodnota **17,5 %**, vyčnívá Lucembursko s 45 %, přičemž i v předcházejících dvou letech se podíl blížil hodnotě 40 %, takže se nejedná o jednorozhodný exces. Následuje Francie, Finsko,

Švédsko a Velká Británie ve výši cca 25-30 %, nejnižší podíl naopak vykazuje Malta, Belgie a Rumunsko s hodnotami pod 8 %.

Pro porovnání míry investic, které jsou důležitým ukazatelem rozvoje schopností, má dobrou vypovídací schopnost jejich vztahení k počtu vojáků. Podle tohoto ukazatele, viz obr. 6, mají nejvyšší míru investic na jednoho vojáka Lucembursko, Švédsko, Velká Británie, Francie, Nizozemsko a Německo. Na druhé straně nejnižší výdaje vydává Malta, Rumunsko, Bulharsko a Litva.

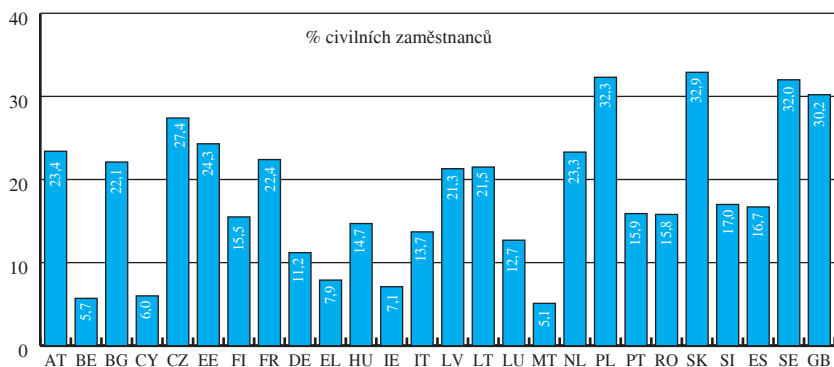
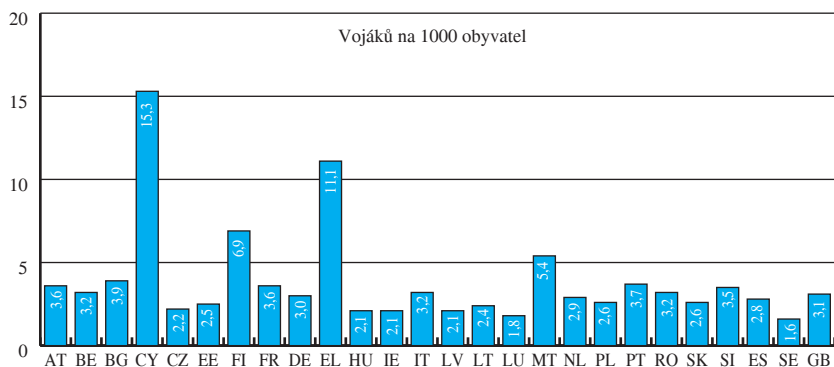
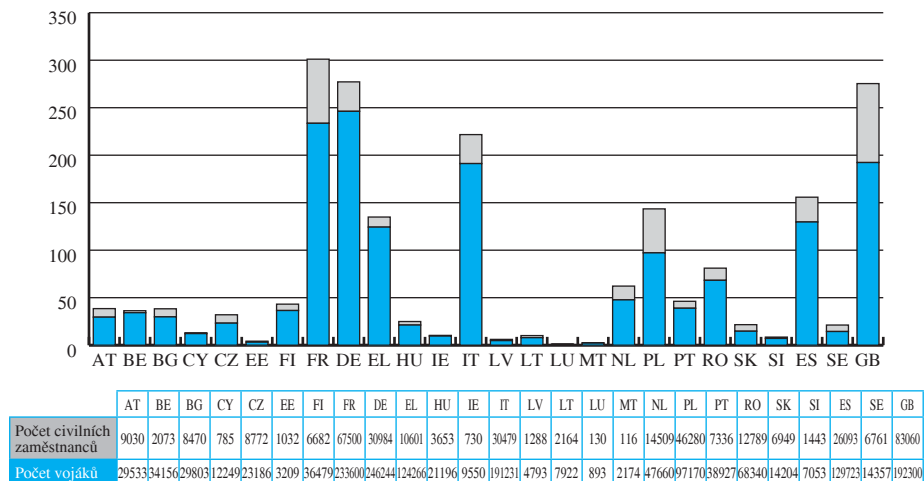

Obr. 6: Investice (akvizice a výzkum a vývoj = R&D) na jednoho vojáka v EUR [2]

Vedle obranných výdajů je zásadním měřítkem vojenské síly jednotlivých zemí jejich počet vojáků a do jisté míry také civilních pracovníků, zaměstnaných v rezortech obrany. Porovnání jak celkových počtů, tak počtu vojáků na počet obyvatel, i poměru vojáků a civilních zaměstnanců jednotlivých zemí ukazuje obr. 7. Zatímco u absolutních hodnot je logické, že nejvíce personálu mají v ozbrojených silách největší státy, tj. v případě Evropské unie Francie, Německo, Velká Británie a Itálie, po přepočtu počtu vojáků na tisíc obyvatel se ukazuje, že zdaleka největší míru „militarizace“ mají ze známých politických důvodů Kypr a Řecko, které má po čtyřech výše uvedených výrazně nejlidnatějších státech a po Španělsku největší počet vojáků i v absolutní hodnotě. Významně nadprůměrný podíl vojáků na počtu obyvatel mají ještě Finsko a Malta. Nejnižší podíl mají na druhé straně Švédsko, které má ale po nedávném zrušení základní vojenské služby (těsnou parlamentní většinou od 1. 7. 2010) velký mobilizační potenciál aktivních záloh, a Lucembursko. Nízký podíl mají dále také Lotyšsko, Maďarsko, Irsko a Česká republika (2,21 přičemž průměr EU je 3,86).

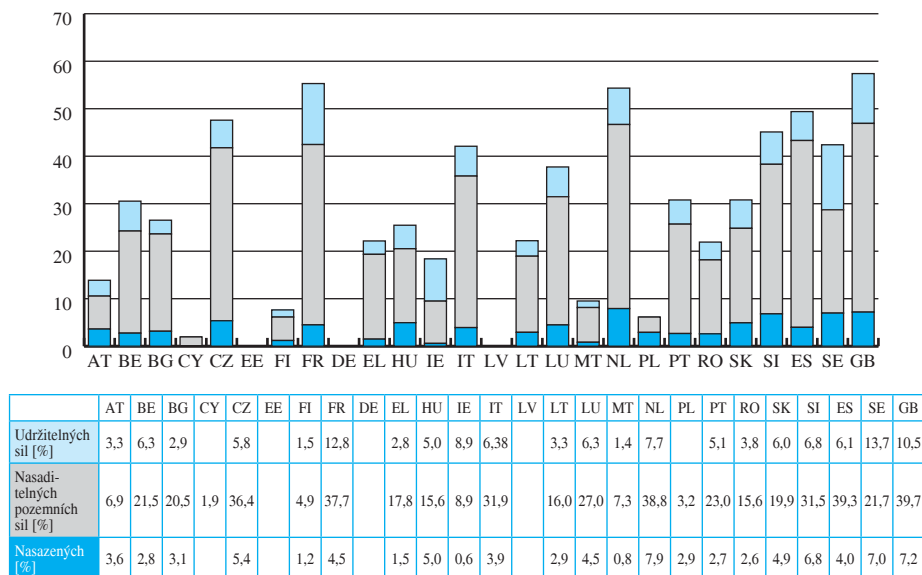
U České republiky, stejně jako u Švédska je nízký relativní podíl vojáků na počtu obyvatel částečně kompenzován naopak nadprůměrným podílem civilních zaměstnanců na celkovém počtu personálu rezortu obrany, a to v případě ČR ve výši 27,4 %, přičemž průměrný podíl činí 18,39 %. Vyšší podíl má jen Slovensko, Švédsko, Velká Británie

a Polsko. Výrazně nejnižší podíl civilních zaměstnanců (pouze mezi 5-8 %) naopak vykazuje Malta, Belgie, Kypr, Irsko a Řecko.

Obr. 7: Porovnání počtů vojáků a civilních zaměstnanců [2]

Posledními, nikoliv však nejméně významnými charakteristikami vojenské síly státu jsou relativní výše operačního použití, míra nasaditelnosti a udržitelnosti vojenských sil, vše ve vztahu k počtu ozbrojených sil, což znázorňuje obr. 8, na němž bohužel chybí údaje o Německu, Estonsku a Lotyšsku, které údaje neposkytly.

Obr. 8: Porovnání proporcí počtů udržitelných, nasaditelných a operačně použitých sil [2]

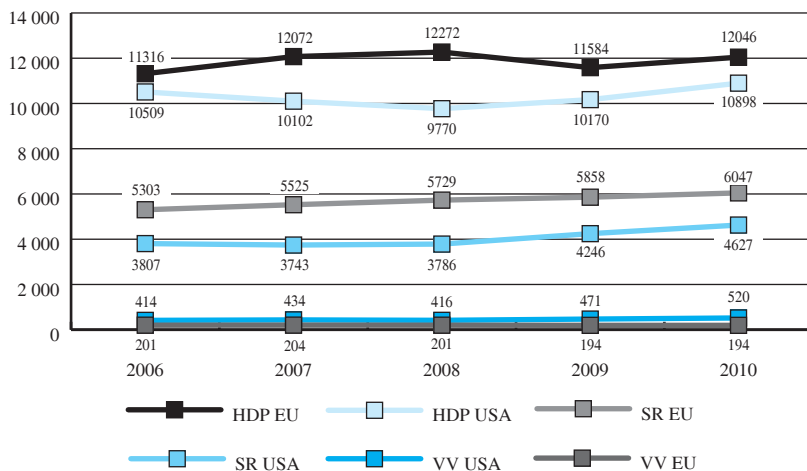
Z obrázku je vidět, že Česká republika je v součtu všech tří těchto operačních ukazatelů, které by měly vypovídat o úrovni připravenosti vojsk na operační použití i o jejich míře aktuálního operačního použití, hned za velkou Británií, Francií, Nizozemskem a Španělskem. Největší míru nasazených sil v roce 2010 mělo Nizozemsko, Velká Británie a Švédsko, a to v rozsahu 7-8 %, nasaditelných sil, Velká Británie, Španělsko, Nizozemsko, Francie a Česká republika, v rozsahu 36,5-40 %. Nejvyšší míru dlouhodobě udržitelných sil vykazuje v rozmezí 10-14 % Švédsko, Francie a Velká Británie a dále pak v rozmezí 7,5-9 % ještě Irsko a Nizozemsko.

Srovnání vojenského potenciálu zemí EU s USA

Na rozdíl od obtížného srovnávání velkého množství dosti odlišných zemí EU je porovnání souhrnných údajů se stejnými údaji USA mnohem jednodušší, neboť porovnáváme pouze dvě, a navíc v řadě ohledů dosti podobné entity.

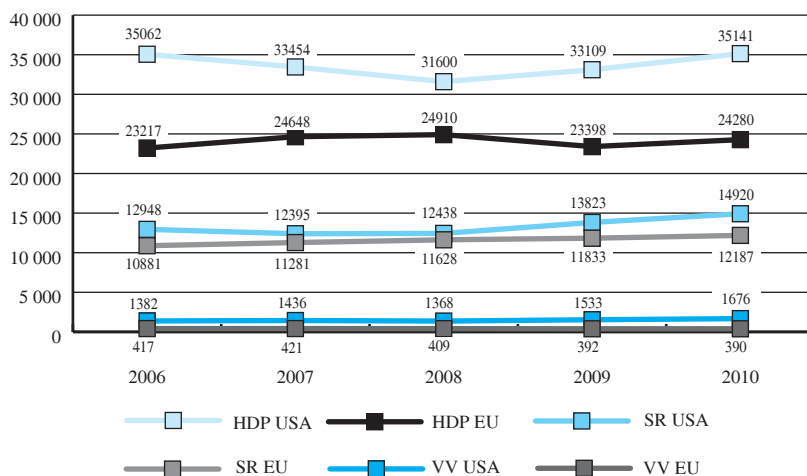
Regionální stabilita evropského kontinentu, geopolitické rozložení sil po druhé světové válce, včetně záruk společné obrany v rámci NATO, ukončení studené války a posléze ještě prohlubující se ekonomická krize způsobují tendenci k postupnému oslabování vojenské síly evropských zemí, které jako celek v rozvoji vojenských sil dlouhodobě výrazně zaostávají za Spojenými státy.

Zatímco země EU mají v souhrnu vyšší HDP i státní rozpočet než USA, vydávají USA ale podstatně více na obranu, [3] a to v roce 2010 konkrétně asi 2,7krát více, viz obr. 9, který ukazuje i na vývoj všech tří ukazatelů, tj. HDP, státního rozpočtu a obranných výdajů za období posledních pěti let. Procentuálně činil v roce 2010 podíl obranných výdajů zemí EU na HDP 1,6 %, kdežto v USA to bylo 4,8 %. Ve vztahu ke státnímu rozpočtu je pak proporce dána hodnotami 3,2 % na straně EU a 11,2 % na straně USA.

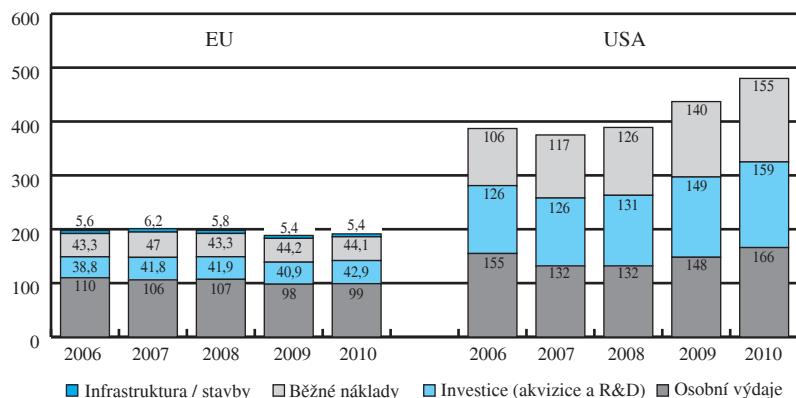
Obr. 9: Porovnání velikostí HDP, státních rozpočtů (SR) a vojenských výdajů (VV) USA a zemí EU v letech 2006-2010 v mld EUR [3]

V přepočtu na jednoho obyvatele je však podíl státního rozpočtu USA na hlavu vyšší a HDP výrazně vyšší než je tomu v zemích EU. Přitom výdaje na obranu byly po tomto přepočtu ze strany USA v roce 2010 více než čtyřikrát vyšší než v absolutní hodnotě, jak to ukazuje obr. 10.

Obr. 10: Porovnání velikostí HDP, státních rozpočtů (SR) a vojenských výdajů (VV) na hlavu v USA a v zemích EU v letech 2006-2010 [3]

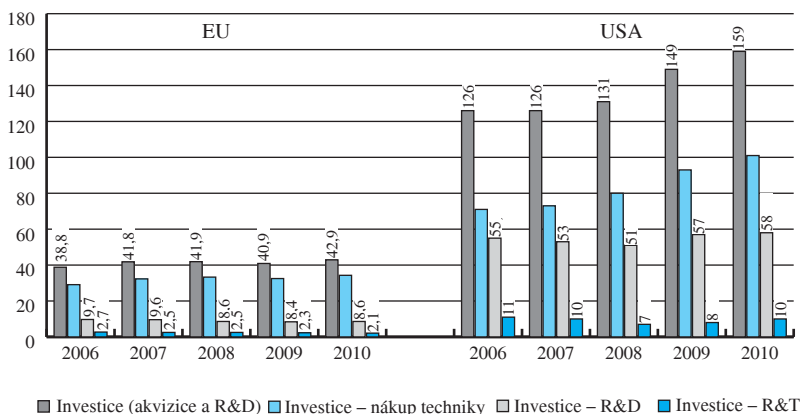
Na dalších dvou obrázcích jsou uvedeny informace o struktuře vojenských výdajů. Pomocí prvního z nich, tj. obr. 11, je možné porovnat proporce mezi osobními výdaji, investicemi a běžnými náklady, přičemž na straně EU jsou k dispozici a tudíž uvedeny i informace o výdajích na infrastrukturu a stavby. Z porovnání je zřejmé, že v zemích EU je v průměru věnován významně vyšší podíl osobním výdajům na úkor investic a běžných výdajů, kdežto na straně USA jsou všechny tři položky v posledních čtyřech letech v dosti podobné výši. Graf také ukazuje, že zatímco v zemích EU dochází k mírnému poklesu součtu všech těchto tří nákladových položek, v USA docházelo od roku 2007, tj. poté, co došlo v roce 2007 k redukci osobních výdajů, k jejich růstu, a to zejména v letech 2009 a 2010.

Obr. 11: Údaje o výši a struktuře vojenských výdajů zemí EU a USA v mld. EUR [3]

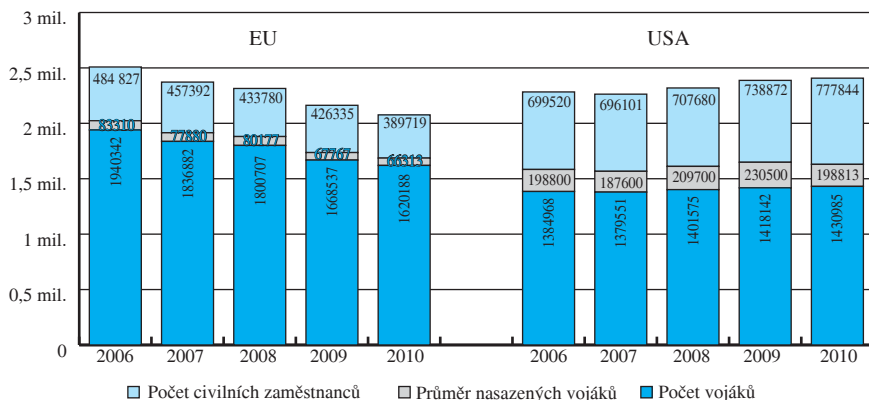
Důležitým srovnávacím parametrem k porovnání rozvoje schopností vojenských sil je výše investic a v rámci ní jejich struktura, tj. na čisté nákupy techniky, a na investice rozvojové, tj. do oblasti výzkumu a vývoje. Toto srovnání poskytuje obr. 12, z něhož je patrná výrazná převaha USA proti zemím EU. Jestliže odhadneme, že celková výše investic je v případě USA asi 3,5krát vyšší, pak v případě vývoje (R&D) se rozdíl za posledních pět let zvýšil ze zhruba 5,5 násobku na 6,8 násobek ve prospěch USA. U výzkumu (R&T) se rozdíl ve prospěch USA v posledních pěti letech pohyboval v rozmezí 2,8-4,8 násobku. K tomu je vhodné také poznamenat, že na základě národní zkušenosti, která nebude jistě v rámci celé EU ojedinělá, je zřejmé, že řada podporovaných projektů a aktivit výzkumu a vývoje nemá skutečný praktický přínos, a to mezi jiným a ve velké míře na rozdíl od USA, díky nízké úrovni koordinace a konkurenci mezi zeměmi EU.

Posledními srovnávanými ukazateli vojenské síly budiž v této části relace mezi personálem v ozbrojených silách. Z obr. 13 je patrné, že celkové počty personálu jsou dosti podobné, první rozdíl je však v tom, že na straně EU systematicky dosti významně klesají, kdežto v USA mírně stoupají. Stejná tendence je v obou případech patrná jak u vojáků, tak i u civilních zaměstnanců. Druhý podstatný rozdíl je v tom, že v zemích EU je v součtu i při výrazném poklesu početních stavů stále ještě asi o dvě stě tisíc vojáků více než v USA, kde je naopak zase o téměř čtyři sta tisíc více civilních zaměstnanců. Poslední, značně markantní rozdíl je v počtu nasazených vojáků. Těch v zemích EU postupně pomalu ubývá z více než osmdesáti tisíc na přibližně 66 tisíc, přičemž v USA

Obr. 12: Údaje o výši a struktuře investic zemí EU a USA v mld. EUR [3]

jejich počet prakticky osciluje kolem dvou set tisíc s kladnou odchylkou až k hodnotě 230 tisíc v roce 2009. Celkově byl tedy průměrný počet operačně použitých vojáků na straně USA v roce 2010 asi třikrát vyšší než v zemích EU.

Obr. 13: Počty vojáků, operačně nasazených vojáků a civilních zaměstnanců zemí EU a USA [3]

Porovnání v globálním měřítku

Srovnání všech zemí světa je velmi složité a nejednoznačné, protože u některých nejsou k dispozici kredibilní informace. Údaje z jednotlivých zdrojů se často dosti liší. Důležitým důvodem je i metodika použitá ke srovnávání. Hlavním údajem, ze kterého se vychází, je totiž obvykle hrubý domácí produkt – HDP (ang. GDP), který je ale mezi různými kategoriemi zemí obtížně srovnatelný. Proto například CIA v publikovaných údajích provádí úpravu HDP s využitím směnných kurzů PPP (purchasing power parity). [4] V tomto ohledu jsou takovéto údaje odlišné například i od těch, které byly představeny v již uvedeném srovnání EU a USA, viz obr. 9. V tab. je uvedeno 28 zemí, které mají podle těchto přepočtů odhadnuté nejvyšší hodnoty HDP/PPP a pro srovnání navíc také ČR. [5]

Tab.: Pořadí zemí podle HDP přepočteného na PPP – podle údajů CIA [5]

Pořadí	Stát (+státy EU jako celek)	GDP/PPP [mld. USD]	Pořadí	Stát	GDP/PPP [mld. USD]	Pořadí	Stát	GDP/PPP [mld. USD]
1	EU	15 390	11	Itálie	1 826	21	Polsko	765,6
2	USA	15 040	12	Mexiko	1 657	22	Argentina	709,7
3	Čína	11 300	13	Jižní Korea	1 554	23	Nizozemsko	705,7
4	Indie	4 463	14	Španělsko	1 411	24	Saúdská Arábie	676,7
5	Japonsko	4 389	15	Kanada	1 389	25	Thajsko	609,8
6	Německo	3 085	16	Indonésie	1 121	26	JAR	554,6
7	Rusko	2 373	17	Turecko	1 053	27	Egypt	515,4
8	Brazílie	2 284	18	Írán	928,9	28	Pákistán	488,0
9	Velká Británie	2 250	19	Austrálie	917,7	...		
10	Francie	2 214	20	Tchaj-wan		46	Česká republika	227,2

Z tab. i z následných grafů je patrná vysoká ekonomická relevance zemí BRIC, [6] které se řadí na čelní místa. Je také zajímavé podobným způsobem porovnat ekonomickou sílu USA, EU a největších asijských ekonomik (Číny, Indie a Japonska), které jasně demonstrují změnu rovnováhy sil ve světě.

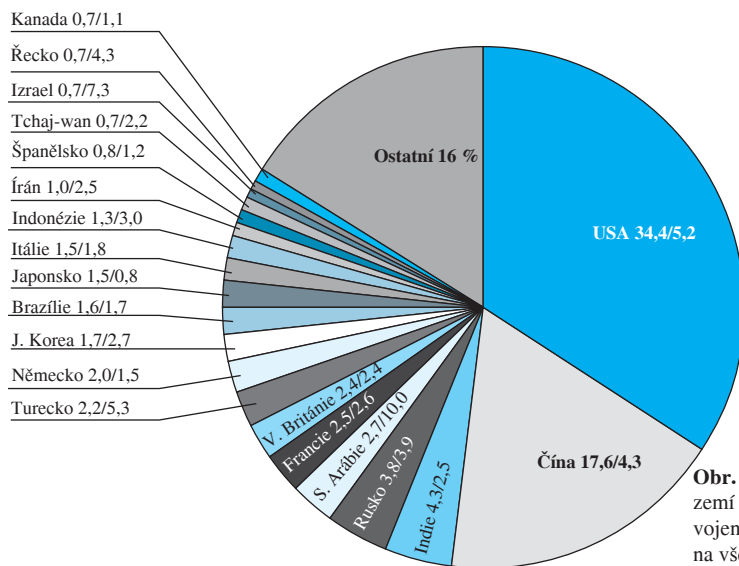
Jako hlavní informační zdroje k porovnání zemí v globálním měřítku byly využity údaje CIA, SIPRI, IISS a GFP. K tomu je vhodné poznamenat, že nejnovější publikované údaje SIPRI [7, 8] byly v době psaní článku k dispozici za rok 2010, zatímco údaje IISS již i za rok 2011, avšak díky ochraně prodejných práv jen v obecné podobě. V době psaní textu byly veřejně publikovány jen pro státy s největšími vojenskými výdaji. [9]

Další tři obrázky, tj. 14, 15 a 16, ukazují na rozdílnost informací o podílu na celkových vojenských výdajích mezi údaji CIA, SIPRI a IISS. V prvních dvou případech jsou mimo procentuálních podílů na celkových výdajích všech zemí uvedeny jako druhý údaj současně i procentuální podíly vojenských výdajů na národních HDP/PPP. Ve třetím případě jsou na obrázku 16 uvedeny jen dostupné údaje pro deset největších zemí, a to v absolutních hodnotách (v mld. USD). Přibližné absolutní hodnoty lze spočítat i v ostatních dvou případech při vědomí, že celkový odhad vojenských výdajů všech zemí činí v případě CIA 2157,2 mld. USD a v případě SIPRI 1584,2 mld. eura.

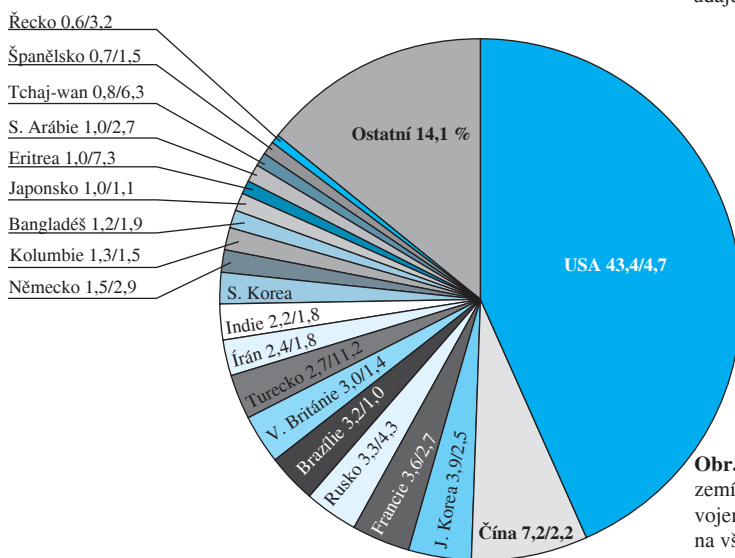
Porovnání všech tří grafů ukazuje na velmi výrazné rozdíly v proporcích, v pořadí i samotné přináležitosti jednotlivých zemí mezi země s největšími vojenskými výdaji.

Procentuálně byly plánované výdaje všech zemí světa podle IISS pro rok 2011 rozděleny tak, že z jejich celkové výše připadlo:

- na Severní Ameriku 47,0 %, z toho na USA 45,7 %,
- na Evropu 18,3 %, z toho na Velkou Británii 3,9 %, na Francii 3,6 %, na Německo 2,7 %, na ostatní země NATO 7,8 % a na nečlenské země NATO 1,6 %,
- na Rusko 3,3 %,
- na Asii spolu s Austrálií a Oceánií 18,5 %, z toho na Čínu 5,5 %, na Japonsko 3,6 % a na Indii 2,3 %,
- na Střední východ spolu se severní Afrikou 7,9 %, z toho na Saúdskou Arábii 2,9 %,

Obr. 14: Podíl dvaceti zemí s největšími vojenskými výdaji na všech výdajích podle údajů CIA [5]

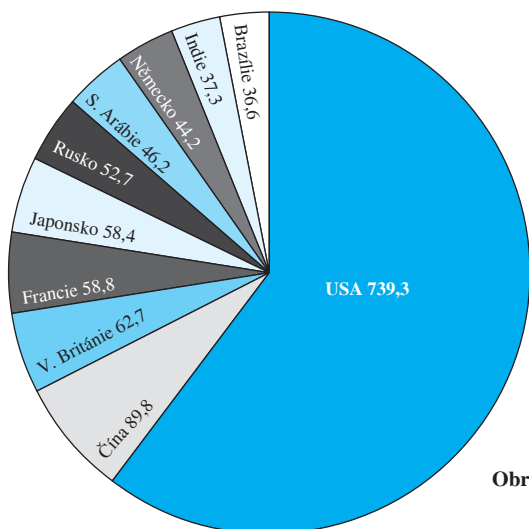

Obr. 15: Podíl dvaceti zemí s největšími vojenskými výdaji na všech výdajích podle údajů SIPRI [7, 8]

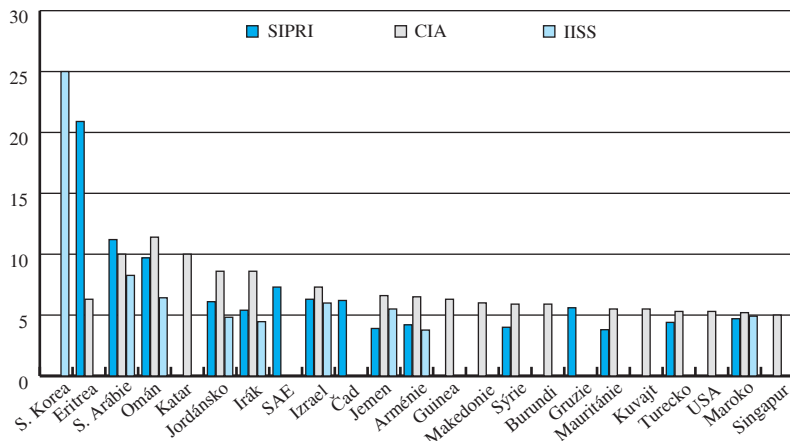
- na Latinskou Ameriku a karibskou oblast 4,1 %, z toho na Brazílii 2,3 % a
- na subsaharskou Afriku 1,0 %.

V tomto směru je pořadí zemí s nejvyšším podílem výdajů na HDP uvedeno na základě údajů CIA [10] SIPRI i dostupných informací pro deset zemí IISS na obr. 17 (str. 20), na kterém jsou uvedeny země, u kterých je daný podíl podle některého z těchto zdrojů vyšší nebo roven 5 %.

Údaje pro Eritreu nejsou v databázi SIPRI aktuální, je uváděn poslední, velmi vysoký údaj z roku 2003, přičemž v roce 1999 dosahovaly dokonce 34,4 %. Podle údajů CIA

Obr. 16: Deset zemí světa s největšími vojenskými výdaji podle údajů IISS [9]

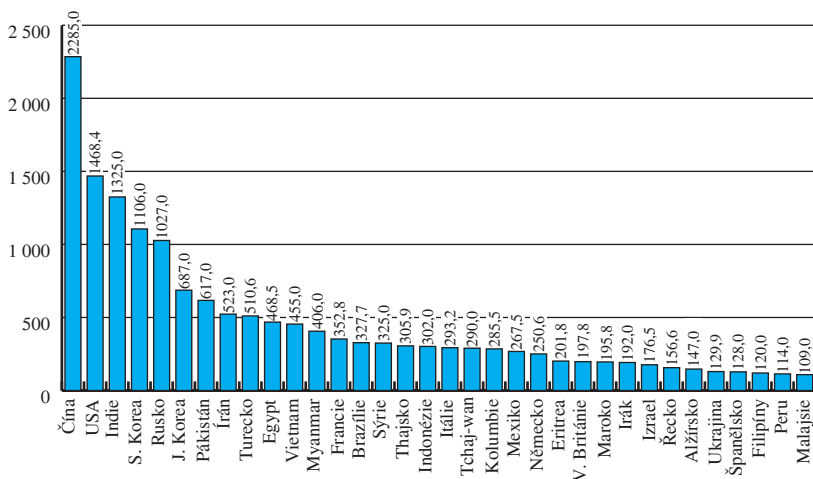
Obr. 17: Země s nejvyšším procentuálním podílem vojenských výdajů na HDP podle údajů SIPRI, IISS, a CIA [7, 9, 10]

je nynější podíl výdajů vzhledem k HDP výrazně nižší, což bude asi spíše odpovídat současné realitě, přesto jsou v grafu uvedeny obě hodnoty. Věrohodné údaje o Severní Koreji žádný z uvedených zdrojů neuvádí, jsou jen heslovitě popsány v nejnovějších informacích IISS. Podle nich je oficiální vojenský rozpočet Severní Koreje asi 1,5 mld. USD, s tím, že lze ale předpokládat, že může dosahovat až 5 mld. USD, což by představovalo při kalkulované výši HDP asi 20 mld. USD podíl až 25 %. [11] Přitom podle [12] byly skutečné výdaje v roce 2009 dokonce téměř 9 mld. USD.

Počty vojsk

Dalším velmi důležitým ukazatelem vojenské síly jsou počty vojáků. Jejich nej důležitější složkou jsou vojáci v aktivní službě. Těch by měla mít podle údajů SIPRI,

uvedených pro státy s počtem nad sto tisíc na obr. 18, zdaleka nejvíce Čína, následovaná USA, Indií, Severní Koreou a Ruskem s počty nad jeden milion. Z porovnání s údaji na obr. 7 pro země EU jsou nápadné zejména dosti odlišné údaje v případě Francie a Itálie, což by mohlo být dáno započtením i „Gendarmerie Nationale“ v případě Francie a „Carabinieri“ v případě Itálie, které obojí spadají do gesce ministerstva obrany.

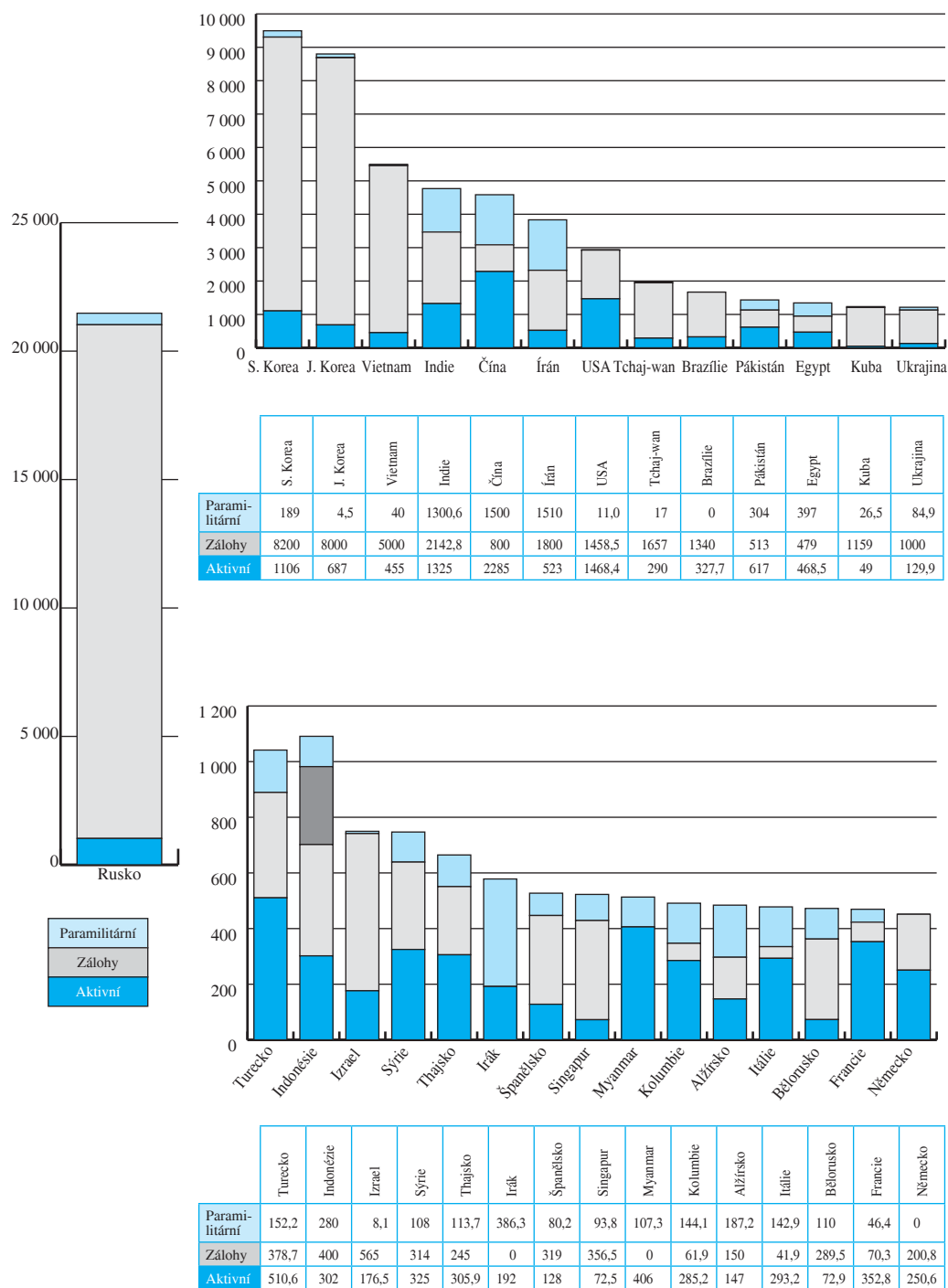

Obr. 18: Pořadí zemí podle počtu vojáků v činné službě dle údajů SIPRI [7]

K porovnání vojenské síly jednotlivých států jsou důležité i počty celkových sil, obsahujících kromě aktivních vojáků i vojenské zálohy, a to zejména aktivní zálohy a také paramilitární jednotky. V tomto směru je zejména srovnání počtů aktivních záloh velmi obtížné, zejména díky velmi odlišným národním pravidlům a zákonům, které záložní vojáky a jak lze využít. Přesto jsou tyto údaje pravidelně publikovány například ze strany SIPRI, jejichž přehled pro státy s počty celkových sil nad 450 tisíc je uveden na obr. 19, sestávajícím ze tří grafů s různými měřítky. Rusko, které v tomto ohledu výrazně dominuje, bylo záměrně odděleno do samostatného grafu, aby byl následný graf vyváženější.

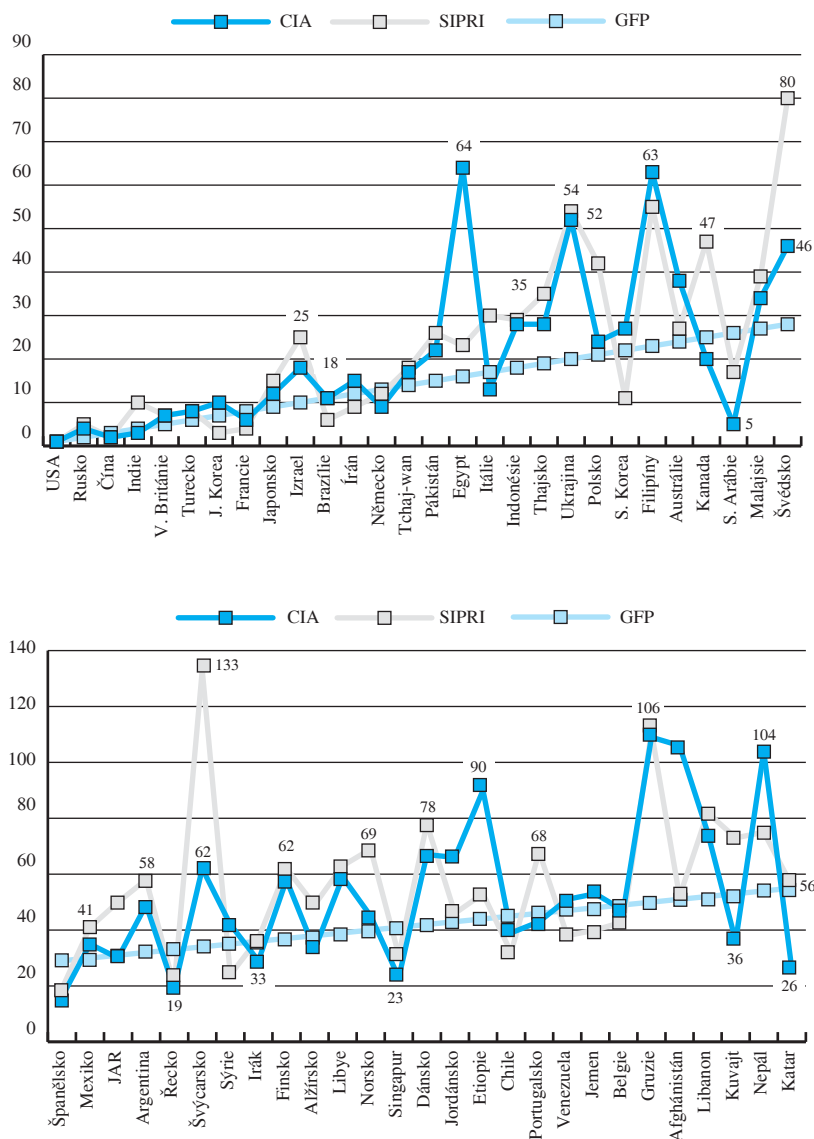
Komplexní obranný potenciál nejsilnějších zemí světa

Snahu o komplexní porovnání obranného potenciálu 55 nejsilnějších zemí světa, představuje hodnocení na portálu GFP [13] prováděné podle 42 různých parametrů, které zahrnují lidské zdroje, množství a kvalitu pozemní, letecké a námořní techniky, geografii, infrastrukturu, přírodní a finanční zdroje (i když metodologii získávání a zpracování ani celkovou relevanci dat nebylo možné ověřit). Při zhodnocení všech těchto faktorů je aktuální pořadí prvních 55 zemí znázorněno na obr. 20, složeném ze dvou na sebe navazujících grafů, v řazení podle pořadí GFP, které vytváří na grafu přímku, k níž jsou vztažena pořadí těch samých zemí ve výdajích na zbrojení podle CIA a SIPRI. Z uvedených grafů lze jako nejmarkantnější disproporce vyzorovat podstatně vyšší hodnocení vojenské síly podle údajů GFP u Ukrajiny, Filipín a Švýcarska a do značné míry i Argentiny, Finska, Libye a Dánska než odpovídá hodnocení jen podle vojenských

Obr. 19: Státy s nejvyšším počtem celkových sil [7]

výdajů ze strany CIA i SIPRI. Relativně vysoké hodnocení celkové vojenské síly Švýcarska jde očividně na vrub jeho vysokému mobilizačnímu potenciálu v rámci konceptu celkových sil a nepochybně také vyspělé infrastruktury. Na druhé straně se zdá být například u Řecka a Španělska hodnocení jejich celkové vojenské síly ztelně nižší, než by odpovídalo výši jejich vojenských výdajů. Mezi hodnotami vojenských výdajů podle údajů CIA a SIPRI jsou zvláště markantní rozdíly zejména u Egypta, Švédska, Švýcarska, Etiopie, Portugalska, Gruzie, Afghánistánu, Kuvajtu, Nepálu a Kataru.

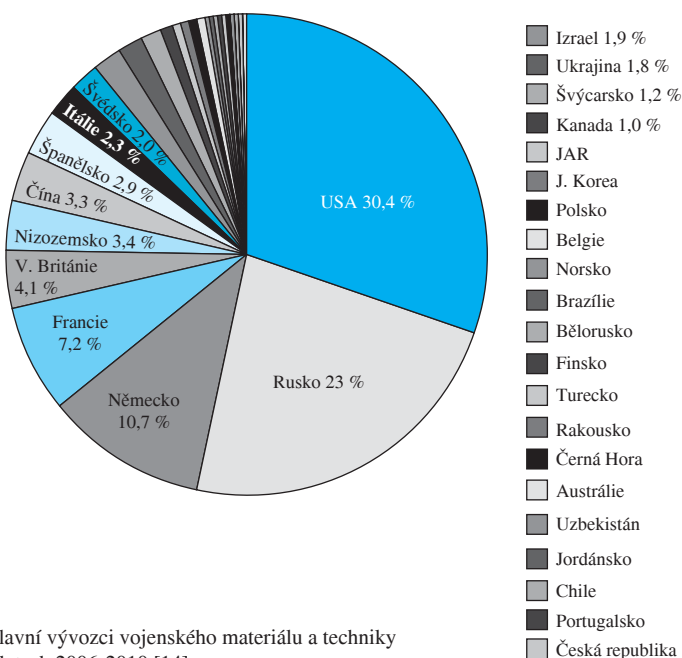

Obr. 20: Pořadí zemí s největšími vojenskými výdaji podle údajů CIA a SIPRI, vztažené k pořadí komplexního hodnocení vojenské síly podle GFP – část 1 a 2 [5,7,13]

Hlavní vývozci a dovozci vojenského materiálu a techniky

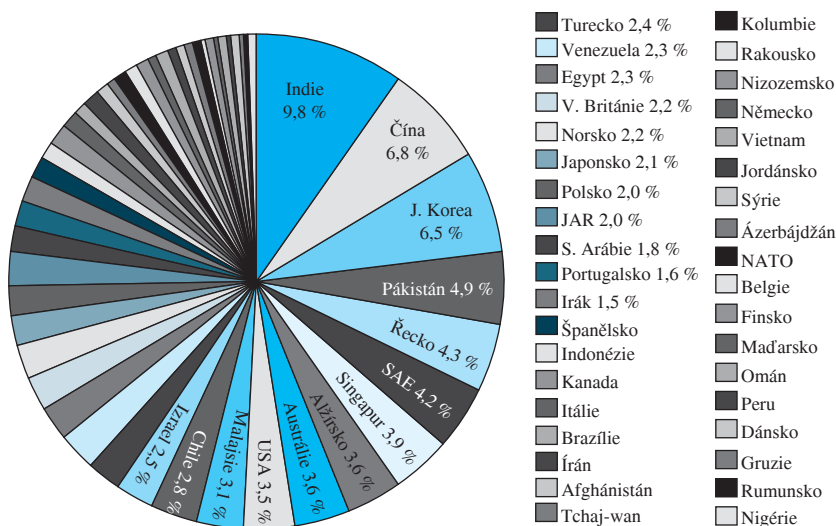
S vojenskou silou souvisí také vývozy a dovozy vojenského materiálu a techniky, přičemž k hlavním vývozcům patří především vyspělé země, které se také výrazně orientují na výzkum a vývoj. K tomu je vhodné připomenout, že porovnání investic do výzkumu a vývoje bylo již dříve provedeno na obr. 12 mezi zeměmi EU a USA, které jsou spolu s Ruskem výrazně nejvyšším vývozcem vojenské techniky. Podíly USA, dalších zemí, které přesáhly v souhrnu let 2006-2010 1 % z celkového objemu světového vývozu, a pořadí dalších významnějších exportérů [14] je znázorněno na obr. 21. V legendě obrázku jsou uvedeny jen země s procentuálním podílem výdajů na zbrojení v daném období pod 1 %, v řazení podle výše výdajů. Z něho je patrné například to, že ze zemí EU [15] jsou v tomto směru jasně nejsilnější skupinou země tzv. LoI [16] mezi něž se nově vklíní Čína, která má nepochybně další velký potenciál růstu vzhledem k indikovaným úspěchům ve vývoji moderních sofistikovaných zbraňových systémů.

Zajímavé je také nasměrování největších vývozců. Ze strany USA směřovalo 13 % celkového objemu do Jižní Koreje, 10 % do Austrálie a 7 % do Spojených arabských emirátů, ze strany Ruska 33 % do Indie, 16 % do Číny a 14 % do Alžírsko, ze strany Německa 13 % do Řecka, 10 % do Jižní Koreje a 8 % do JAR, ze strany Francie 20 % do Singapuru, 10 % do Řecka a 8 % do Maroka a ze strany Velké Británie 28 % do Saúdské Arábie, 21 % do USA a 15 % do Indie. Zdá se, že vysoké exportní podíly Německa a Francie do Řecka, které má relativně velmi vysoké vojenské výdaje, mohly přispívat v rámci jejich zahraničních politik v rámci EU k podpoře tolerance vůči zadluženému Řecku.

Obr. 21: Hlavní vývozci vojenského materiálu a techniky v letech 2006-2010 [14]

Pokud jde o dovozy, viz obr. 22, i zde jsou v legendě uvedeny jen ty státy, u nichž není v grafu znázorněn i procentuální podíl na celkovém dovozu. V tomto případě jsou na předních místech země s velkými zbrojnými, zejména investičními výdaji, které nemají dostatečně rozvinutý vlastní obranný průmysl nebo nevyrábějí vybrané druhy techniky, materiálu a komponent. Zajímavé je například to, že v celém dosti dlouhém seznamu chybí Rusko, které je proto, jak se zdá, v zabezpečení dodávek vojenské techniky téměř plně soběstačné.

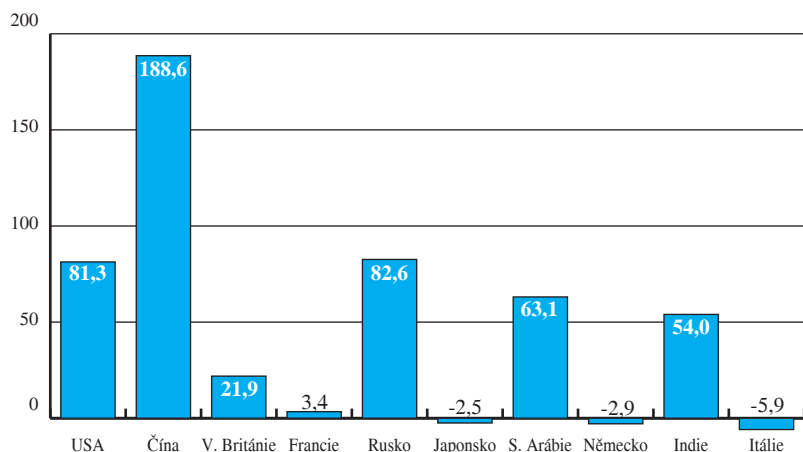
Obr. 22: Hlavní dovozci vojenského materiálu a techniky v letech 2006-2010 [14]

Ještě zajímavější se ale zdají být směry dovozů: z Ruska dováží největší dovozce Indie 80 % a druhý největší Čína 78 % svých zbraní (i proto lze přisuzovat uskupení BRIC tak velkou důležitost), přičemž Čína má již nyní své druhé největší dovozy ve výši 12 % z Francie, což by mělo v budoucnosti na základě dohodnuté užší strategické spolupráce v oblasti dodávek obranných technologií ještě dále růst. Třetí největší dovozce, kterým je Jižní Korea, dováží zdaleka nejvíce z USA (74 %), 17 % z Německa a 7 % z Francie, čtvrtý, kterým je Pákistán, dováží pro změnu nejvíce (42 %) z Číny a 36 % z USA a sedmý největší dovozce Singapur měl v posledních pěti letech nejvíce dovozů z USA (43 %) a 39 % z Francie.

Trendy dalšího vývoje

Po uveřejnění nejnovějších údajů IISS a dalších aktuálních informací z oblasti rozvoje vojenských schopností přitáhly asi největší pozornost obranných analytiků dvě významné skutečnosti. Jednak to, že Čína masivně zvyšuje své vojenské výdaje, a to meziročně zřejmě o více než 11 %, [17,18] a také to, že se předpokládá, že v letošním roce Asie poprvé v historii předstihne ve vojenských výdajích Evropu. [19]

Zatímco USA stále udržují svou jasnou dominanci, nejdůležitější tendencí se zdá být zejména změna rovnováhy mezi Evropou a Asií, kde zejména Čína a Indie, jako velmi rychle se rozvíjející ekonomiky, posilují i svůj vojenský potenciál. Současně rychle roste také potenciál Ruska, a tedy souhrnně i uskupení BRIC. Tento trend lze velmi dobře vysledovat také podle údajů o změnách deseti zemí s nejvyššími výdaji za období deseti let, tj. jako rozdíl mezi výdaji v roce 2001 a 2010, [20] viz obr. 23. Podle těchto údajů je jasně vidět výrazný růst tří hlavních zemí BRIC, USA a Saúdské Arábie, a na druhé straně s výjimkou Velké Británie, kde byl zahájen citelný pokles až v loňském roce, stagnaci nebo pokles v zemích EU a v Japonsku.

Obr. 23: Procentuální změna objemu vojenských výdajů (mezi lety 2001 a 2010) u deseti zemí s nejvyššími výdaji [20]

Z hlediska dovozu a vývozu zbraní lze podle nejnověji publikovaných údajů SIPRI [21] o hlavních meziročních změnách a trendech zaznamenat některé důležité změny. Celkové dovozy se proti předešlému pětiletému období celkově zvýšily o 24 %. Čína, která se začíná stávat významným exportérem vlastních zbraňových systémů, se posunula v dovozech zbraní meziročně ze druhého na čtvrté místo, Jižní Korea ze třetího na druhé, Pákistán ze čtvrtého na třetí a Singapur ze sedmého místa na páté. Řecko, které se posunulo z pátého na desáté místo, i tak zůstalo největším exportérem EU a spolu s Velkou Británií a Norskem jako jedinými zeměmi mezi prvními dvaceti největšími dovozci. Z regionálního hlediska byla v letech 2007-2011 největším dovozcem Asie a Oceánie (44 % dovozů), potom Evropa (19 %), Střední východ (17 %), Amerika (11 %) a Afrika (9 %). Pořadí pěti největších vývozců se naopak meziročně nezměnilo a zůstává tak, jak je znázorněné na obr. 21, podle něhož by na ně připadlo zhruba 75 % všech vývozů.

Závěr

Provedená analýza ukázala na komplexnost a do značné míry i delikátnost problematiky. O tom svědčí poměrně výrazné odlišnosti údajů podle jednotlivých informačních

zdrojů zejména při globálním hodnocení u zemí, které nejsou v oblasti svých vojenských výdajů a obchodu se zbraněmi dostatečně transparentní. Informačních zdrojů je možné využít ještě více, než bylo provedeno v rámci této analýzy. To ale nebylo jejím cílem, proto bylo zaměřeno úsilí jen na ty zdroje, které jsou považovány i mezinárodní odbornou komunitou za nejrelevantnější.

Analýza ukazuje na nepřijatelnou skutečnost, že zejména evropské země řeší důsledky světové hospodářské krize mezi jiným i postupným oslabováním své vojenské síly a velkým dílem pod vlivem veřejného mínění dávají větší důraz na udržení životní úrovně svých občanů než na zajištění bezpečnosti, a to zejména té vnější. V globalizovaném světě se v dnešní turbulentní době ohniska neklidu a chaosu nejen posouvají k hranicím Evropy, ale mají sice prozatím dílčí, avšak stále rostoucí vliv na její bezpečnost již v současné době.

Na rozdíl od evropských zemí zatím nepodléhal vojenský potenciál USA významnějšímu oslabování v důsledku světové hospodářské krize. Proti zemím EU ho lze ve většině parametrů hodnotit jako vyšší, a to především v obranných výdajích obecně a na jednoho obyvatele zvláště, stejně jako v investicích, kde je velký důraz položen na otázky vývoje a výzkumu. Nižší mají USA na druhé straně počty vojáků, avšak jejich operační použití je výrazně, zhruba třikrát, vyšší než je tomu v souhrnu u zemí EU.

Výrazný efekt pokračujících změn globální strategické rovnováhy má posun těžiště ze západu směrem na východ, tj. od břehů Atlantiku spíše k břehům Pacifiku. Díky rostoucí síle a vlivu Číny, Ruska a Indie a jejich rostoucím vojenským silám se pozornost USA stále více soustřeďuje na oblast Asie, což v podmínkách prohlubující se hospodářské krize nutně vede k postupnému oslabování přítomnosti a pozornosti směrem k Evropě, a tím i k NATO. Pro země Evropské unie by i tato skutečnost měla být silnějším signálem k potřebě udržení a pokud možno i posilování svých vojenských a obranných schopností.

Studie vznikla v rámci řešení projektu výzkumu, vývoje a inovací „Trendy, rizika a scénáře bezpečnostního vývoje ve světě, Evropě a ČR – dopady na bezpečnostní politiku a bezpečnostní systém v ČR“ VG2012013009.

Poznámky k textu a literatura:

- [1] Nejdůležitější mezníky: **1993** – založení společné zahraniční a bezpečnostní politiky Maastrichtskou smlouvou, **1999** – vznik evropské bezpečnostní a obranné politiky (Lisabonskou smlouvou přejmenována na společnou bezpečnostní a obrannou politiku), **2009** – reforma EU Lisabonskou smlouvou.
- [2] PIREs, M.-L. *National Defence Data*, EDA 2012. Dostupné na: <http://www.eda.europa.eu/Libraries/Documents/National_Defence_Data_2010_4.sflb.ashx>.
- [3] PIREs, M.-L. *Europe and United States Defence Expenditure in 2010*, EDA 2012. Dostupné na: <http://www.eda.europa.eu/Libraries/Documents/EU-US_Defence_Data_2010.sflb.ashx>.
- [4] HDP ve směnných kurzech, vztažených k paritní kupní síle (PPP - purchasing power parity) je souhrnnou hodnotou všeho zboží a služeb, vytvořených v dané zemi a vztažených k cenám, převládajícím v USA.
- [5] *Country Comparison: GDP (Purchasing Power Parity)*. Dostupné na: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2001rank.html>>.
- [6] BRIC = Brazílie, Rusko, Indie a Čína, přičemž se k tomuto exkluzivnímu klubu rychle rostoucích světových ekonomik často řadí i Jihoafrická republika (BRICS), i když se vyskytují rozdílné názory na možnou roli JAR v tomto uskupení, viz např. <<http://mg.co.za/article/2012-03-23-sa-presence-drags-down-brics>>.
- [7] *The SIPRI Military Expenditure Database*. Dostupné na: <http://milexdata.sipri.org>.

- [8] *List of countries by military expenditures*. Dostupné na: <http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_military_expenditures>.
- [9] Figure: Comparative Defence Statistics - Defence Budgets and Expenditures. *Military Balance*, dostupné na: <<http://www.iiss.org/publications/military-balance/the-military-balance-2012/press-statement/figure-comparative-defence-statistics>>.
- [10] *Country Comparison: Military Expenditures*. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html>.
- [11] *The Conventional Military Balance on the Korean Peninsula*, IISS. Dostupné na: <<http://www.iiss.org/publications/strategic-dossiers/north-korean-dossier/north-koreas-weapons-programmes-a-net-as-ses/the-conventional-military-balance-on-the-kore/>>.
- [12] GREVATT, J. *Analysts reveal 'real' North Korea 2009 defence budget*. Dostupné na: <<http://www.janes.com/products/janes/defence-security-report.aspx?id=1065928818>>.
- [13] GFP, GlobalFirepower.COM, *Strength in Numbers*. Dostupné na: <<http://www.globalfirepower.com>>.
- [14] *SIPRI Arms Transfers Database*. Dostupné na: <http://www.sipri.org/research/armaments/transfers/databases/armstransfers>.
- [15] U zemí EU jsou pravidla pro vývoz zbraní a vojenské techniky dosti přísně dodržována a pravidelně vyhodnocována na jednáních pracovních skupiny pro globální vývoz zbraní CODUN.
- [16] **Letter of Intent (LoI)**, Framework Agreement Treaty – jedná se o smluvní ujednání z 27. 7. 2000 mezi MO Francie, Německa, Itálie, Španělska, Švédska a Velké Británie přijatá s cílem zajistit nezbytná opatření k restrukturalizaci evropského obranného průmyslu.
- [17] *China's defense budget to grow 11,2 % in 2012* [online] DiploNews @. [cit. 5.3.2012] Dostupné z: <http://www.diplonews.com/feeds/free/>.
- [18] *China's defense budget* [online] 2000-2012 GlobalSecurity.org. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/china/budget.htm>.
- [19] *Charting the shift in defence spending, New thinking from the International Institute for Strategic Studies*, IISS Voices. Dostupné na: <<http://iissvoicesblog.wordpress.com/2012/03/08/charting-the-shift-in-defence-spending>>.
- [20] *The top 10 military spenders: increase from 2001 to 2010*. Dostupné na: <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/resultoutput/trendgraphs/Top10bubble/top10bubble2010/image_view_fullscreen>.
- [21] HOLTOM, P., BROMLEY, M., WEZEMAN, P., WEZEMAN, S. Trends in International Arms Transfers, 2011, *SIPRI Fact Sheet*, March 2012. Dostupné na: <http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=443>.

Seznam jazyků a jejich kódů podle ISO 3166

Kód státu	Anglický název státu	Český název státu	Kód státu	Anglický název státu	Český název státu
AT	Austria	Rakousko	IE	Ireland	Irsko
BE	Belgium	Belgie	IT	Italy	Itálie
BG	Bulgaria	Bulharsko	LT	Lithuania	Litva
CY	Cyprus	Kypr	LU	Luxembourg	Lucembursko
CZ	Czech Republic	Česká republika	LV	Latvia	Lotyšsko
DE	Germany	Německo	MT	Malta	Malta
EE	Estonia	Estonsko	NL	Netherlands	Nizozemí
EL	Greece	Řecko	PL	Poland	Polsko
ES	Spain	Španělsko	PT	Portugal	Portugalsko
FI	Finland	Finsko	RO	Romania	Rumunsko
FR	France	Francie	SE	Sweden	Švédsko
GB	Great Britain and Northern Ireland	Velká Británie a Severní Irsko	SI	Slovenia	Slovinsko
HU	Hungary	Maďarsko	SK	Slovakia	Slovensko

Zdroj: Country Codes, dostupné na: <http://www.statoids.com/wab.html>.